

Rozmluvy

Ladislav Hejránek

◆ rozhovor, česky, vznik: 29. 5. 2007

◆ interview, Czech, origin: 29. 5. 2007

Rozmluvy [2007]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 flash – únor 2026]

--- (rozmluvy--19_05_2007_2210--ladislav_hejdánek_k_osmdesatinam--547501_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Před nedávnem jsme si připomněli jedno důležité výročí našich moderních dějin. Třicet let od vzniku *Charty 77*. S tou byl od samého počátku spojen i muž, který je hostem dnešních *Rozmluv Studia Stop*, filosof Ladislav Hejdánek. Dobrý večer.

Hejdánek: Dobrý večer.

Jiný hlas: Pane Hejdáнку, můj kolega ze studií, bohužel už zesnulý Mirek Janát, kdysi po absolutoriu filosofické fakulty před několika přáteli zopakoval takovou starou fakultní moudrost: z deseti absolventů filosofie nanejvýš jeden filosofii opravdu rozumí a zase z té kategorie rozumějících se jen jedinci mohou filosofii opravdu vážně věnovat. Souhlasíte s touto větou a ještě něco – co z toho pro vás a koneckonců i pro nás ostatní vyplývá?

Hejdánek: No tak já docela s tou formulací nemohu souhlasit, protože filosofie je v jistém ohledu trochu v jiné situaci než věda. Ve vědě tohle platí, že třeba špičkový *astrofyzik* je ne jeden z deseti, ale jeden z tisíce, a to na celém světě a tak dále. Prostě ve všech oborech a zejména v oborech vědeckých je ta špička vždycky velmi *elitářská*, je omezená co počtem. A přesto se *astrofyzikou* zabývá mnoho lidí ze zájmu. Tak tohle platí jistě také pro filosofii. Ovšem ve filosofii jde ještě o to, že filosofie má být vlastně něčím, co má cenu pro každého člověka. A to se musí rozlišit od toho, že třeba automobilismus by měl být, a Američané si to mysleli od samého počátku, by měl být pro každého, a přitom ten, kdo jezdí automobilem, nemusí vědět, jak se automobil vyrobí.

Ve filosofii to je úplně jinak. Tam důležité není, k čemu se dojde, zejména člověk, který je takřikajíc *diletant* nebo *amatér*, je *laik*. No tak ten se má naučit myslet, ale to, k čemu dojde, to si stále musí ověřovat těmi špičkami. No a to dá práci. Ale skutečně jde o to, aby se nedovídal jen výsledky té filosofické práce, nýbrž aby sám začal trochu filosofovat. A tohleto nějak v tom Janátovi není.

Jiný hlas: S tím, co jste teď říkal, souvisí i moje další otázka. V několika člancích, které reaguji na vaše nedávné životní jubileum, jsem se dočetl něco, co si koneckonců myslím také bez zbytečného pochlebování, že jste jeden z nejvýznamnějších českých filosofů přinejmenším současnosti. Jakou *relevanci*, pane Hejdáнку, pro vás tahle floskule má? Potřebuje skutečný filosof, koneckonců i ve stínu toho, co jste před chvílí řekl, takové věci slyšet, nebo ne?

Hejdánek: Já myslím, že filosof je od toho, aby to nepotřeboval. Každý člověk potřebuje nějaké uznání od dětství, a čím je dospělejší, tím je na tom méně závislý. Bohužel někteří lidé jsou na tom závislí stále a svědčí to o jakémsi nedostatku, o tom, že potřebují *kompenzovat* něco a tak dál. To platí o politikách například, kteří pořád mají dojem, že nejsou dost *medializovaní* a podobně.

Filosof ovšem potřebuje nějakým způsobem to uznání, ale nebude ho hledat mezi druhými lidmi, spíše mezi druhými filosofy, ale po zkušenostech ani mezi těmi. Filosof nikdy nemůže ty druhé filosofy moc uznávat, protože on pak ztrácí svoji *identitu*. On musí se všemi tak trochu také nesouhlasit. No to je rozdíl od vědy, že ve vědě vždycky jsou nějaké takové základní věci, v nichž je potřeba souhlasit s těmi ostatními, jinak vás neuznají. Ve filosofii máte váhu, když v něčem se skutečně lišíte. Ovšem nesmí to být tak, aby byl nesrozumitelný. Takže co člověk potřebuje, pak uvědomit si, že snad za sto, za dvě stě let vás uznají.

Jiný hlas: A jak je to v takovém případě, že byste měl pravdu na sto procent, že filosofové by byli *solitéři*, jak by to v takovém případě bylo s filosofickými školami?

Hejdánek: No to je ten problém. Filosof vlastně se stává součástí dějin tím, že má štěstí na vynikající žáky. A ti žáci málokdy ho převyšují. Ovšem stane se, že také. Čili potom takový Sokrates, který nikdy nic nenapsal, tak se stává velice známou a slavnou postavou, protože měl naprosto nesrovnatelného žáka Platóna, který tu postavu vlastně teprve vytvořil. A my nikdy nevíme, zda ten jeho Sokrates je skutečnost, nebo *mýtus*. Ale je to jedno.

Jiný hlas: Já se docela rád přiznám, že k řadě otázek pro tenhle náš dnešní rozhovor jsem se inspiroval ve

vašich *Dopisech příteli*, což jsou svérázné dějiny prvních osmi měsíců *Charty 77*. Mám na mysli tedy ten první svazek, který je už od počátku devadesátých let i u nás na světě. Jaký význam pro vás má tahle věc, která když vznikala, tak mezi své čtenáře postupně pronikala v podobě strojopisných kopií a vlastně v Čechách, jak už jsem se zmínil, mohla ta knížka vyjít až po roce 89?

Hejdánek: To, že pronikala a že to hodně lidí opisovalo, to jsem se dozvěděl až dodatečně a to nebyl původní můj úmysl. Já jsem měl takový okruh mladých lidí, kteří velmi přáli, velmi oceňovali to, co Patočka napsal, co je *Charta*, ty první texty. A oni tomu moc nerozuměli. A přicházeli a tázali se, že člověk nemá tak chuť už postě odpovídat totéž na stejné otázky, no tak jsem to napsal a oni si to mezi sebou... To, že se to potom opisovalo, že to opisovali starší lidé, starší než já, no tak to bylo překvapení. Já jsem to nepsal pro tento cíl. Já to psal pro ty mladé lidi.

Jiný hlas: To jest, mínili jste to víceméně jako komentáře pro ty neustále se tážající vaše žáky, popřípadě mladé přátele?

Hejdánek: Ano, komentáře, vysvětlující poznámky, eventuálně když přišli s něčím novým, no tak odpovědi na ty jejich otázky, poněvadž oni se nedrželi jen mě nějakých již publikovaných textů, nebo když někdo už něco řekl. Oni měli své vlastní otázky. A tak takže tam jsem překračoval rámeček toho jen *interpretovat* ty Patočkovy texty.

Jiný hlas: Váš přítel duchovní Jan Šimsa v předmluvě k *Dopisům příteli*, k tomu vydání v *Oikymen*h, konstatuje jednu zajímavou věc a my už jsme na to trochu narazili. On říká, parafrázuji, každý autor, jehož dílo znovu vychází s odstupem času, má možnost samozřejmě a také mívá potřebu text upravovat, *revidovat*, něco měnit. Vy jste podle Šimsy nic takového v případě dopisů a jejich knižního vydání dělat nemohl už kvůli tomu, jak se ten text mezi čtenáře dostával a stával se kanonickým textem. Je to pro vás příjemné, nebo nepříjemné pomyšlení?

Hejdánek: Já bych nejdřív opravil, že jsem nemohl. Celá řada jiných autorů, i když jejich texty tehdy vycházely, to pak upravovala. A myslím, že proti tomu nelze snést žádnou námitku, mají na to právo. Mimochodem je to světoznámá věc, že autoři mění svůj text po čase, i když je známá ta první verze, ale já jsem to neudělal záměrně proto, že bych býval možná byl v pokušení některé věci z toho odstupu těch patnácti a více let to nějak retušovat. A já jsem říkal: ne, to jsem psal tehdy, já jsem to nepsal proto, aby to dostalo nějakou věčnou podobu, a tak ať to vyjde.

Jiný hlas: Dobře, z dopisů mimo jiné vyplývá, že až do roku 89, a teď se vracím k těm vašim osudům z předchozích let, jste se svému oboru mohl oficiálně věnovat pouhé tři roky. Je to pro filosofa, *nota bene* filosofa v totalitní zemi, výhoda, nebo spíš nevýhoda?

Hejdánek: Všechno, co děláme a do čeho se dostaneme, má své výhody i nevýhody, takže je třeba zvážit, co převažuje. Pravda je, že za normálních okolností, když někdo nemá řádného školitele, žádného učitele, když není nejen pouhým posluchačem během studií, ale když není jeho asistentem a není pod jeho vedením, pod jeho vlivem dál – a ten vliv to nemusí být jen jednostranný, je celá řada žáků, kteří ovlivňují také svého učitele – tak je jisté nebezpečí, upadá do jistého takového diletantismu.

Aby měl tu správnou formu, aby dodržoval tu nezbytnou *akribii*, tak by měl mít svého učitele. Já ho neměl. Patočka nebyl mým učitelem, leč technicky. Jednak proto, že po půl druhém roce, když jsem ho poslouchal, tak ho vyhodili z university, a zadruhé já jsem se vlastně proti tomu, kam mě vedl, vzpíral. Já jsem tu jeho *fenomenologii*, respektive vůbec *fenomenologii*, nemohl spolknout bez kousání.

A ostatní profesori – někteří mně byli blízcí, někteří zcela cizí. Mně byl blízký Kozák a já jsem u něho taky ten doktorát skládal, ale ten už nic nového vlastně neříkal. A kromě toho já byl ovlivněn už předtím Rádem, takže vlastně ten Rád toho Kozáka měl v sobě jako kousek a jenom ho přesahoval. Já byl ovlivněn mužem, s kterým jsem se nikdy nesetkal, to je právě s tím Rádem, a byl jsem ovlivněn tak, že to někdy Patočkovi šlo na nervy.

Jiný hlas: Vraťme se zpět k *Chartě*, od vaší dráhy filosofa. V těch dopisech, v nichž je postava přítele postavou sběrnou, nebo chcete-li soubornou, tomuto vlastně imaginárnímu adresátovi, ale na druhé straně adresátovi velmi konkrétnímu, podpis *Charty* rozmlouváte. Proč?

Hejdánek: Tak my jsme napodobovali, udělal to přede mnou už Patočka několikrát, a napodobovali jsme tak to, co udělal už význačný disident ruský, když říkal mladým studentům fyziky: dostudujte tu fyziku a pak teprv můžete něco říct, co má váhu. Když to řeknete teď, tak se z vás nikdy fyzikové nestanou a vaše slovo nebude mít váhu.

Mně se zdálo, že to je velmi rozumný přístup a skutečně ta základní věc v *Chartě*, ta přece nepotřebovala tisíce a miliony podpisů. Prostě pravda nepotřebuje se vyohánět počtem lidí, kteří říkají, že je to pravda. Prostě pravda je pravda, i když ji drží jeden člověk proti všem. Takže tam nebylo nutné nějakým způsobem agitovat mladé lidi. Naopak, jde o to, aby byli připraveni, až dojde ke změně, tak aby najednou nezačali dostudovávat.

Jiný hlas: *Rozmluvy studia Stop*. Hostem dnešních *Rozmluv studia Stop* je filosof a čerstvý osmdesátník Ladislav Hejdánek. Pane profesore, ještě jedna otázka související s těmi počátečními týdny, měsíci *Charty*. My, když jsme si tenhle ten rozhovor domlouvali, tak mimo jiné přišla řeč na to, že iniciátoři *Charty* a její protagonisté vlastně ze strany tehdejšího režimu nepředpokládali tak příkrou, v něčem dokonce hrůzoplounou reakci. Jak je to možné, když ten český disident vlastně měl před sebou zkušenost třeba disidentu sovětského, který velmi utrpěl v roce 74, kdy byl vyhnán Solženicyn a mnoho dalších spisovatelů a intelektuálů? Proč jste to nepředpokládali?

Hejdánek: Jde o to, co jsme mohli a nemohli předpokládat. My jsme očekávali, že řada z nás bude zavřena, a to na řadu let. My jsme nepředpokládali tak hloupou historickou reakci, která z nás učinila náhle přes noc slavné lidi, o nichž předtím skoro nikdo nevěděl.

Víte, třeba o Patočkovi vědělo pár filosofů na Západě, kteří s ním byli v kontaktu, hlavně *fenomenologové*, protože věděli, že Patočka je jeden z posledních, tedy časově posledních žáků Husserlových. Oni to věděli, ale nikdo jiný to nevěděl. Patočka se stal slavným teprve, když zemřel, a to ne kvůli filosofii, ale kvůli tomu, že vedl *Chartu*, že byl jeden z prvních tří mluvčích *Charty*. To je svým způsobem důvod, proč každý filosof na takovéhle úspěchy v uvozovkách se dívá s úsměvem.

Jiný hlas: Vraťme se tedy od *Charty* k té filosofii. Já jsem se v jednom vašem stručném životopise, které se teď vyrojily v souvislosti s tím jubileem životním, dočetl: Hejdánek se zabývá zejména otázkou pravdy, vytvořil vlastní koncepci filosofie založené na *nepředemětném myšlení*. Souhlasíte s tímto hodnocením své filosofické celoživotní pouti? A pokud ano, co byste k tomu chtěl při takovéhle příležitosti říct?

Hejdánek: To není žádné hodnocení, to je taková zestručněná slovníková formule. Nikdo neví, dokud nečte, co já chápu jako pravda. Tam je jenom to slovo, ale toho slova používají jiní také v úplně jiném smyslu. A když řeknu *nepředemětné*, mnozí to pletli a říkali bezpředemětné, někteří úmyslně, aby to zesměšnili. Vlastně tahleta charakteristika nemá s filosofií co dělat.

Ta otázka byla, nebo ten problém, to jádro věci, bylo v tom, že pravda se vždycky tradičně po dva a půl tisíce let takřka chápala jako něco, co je vázaného na skutečnost. Prostě pravda se musí řídit skutečností. Co je skutečné, tak ta pravda musí ukázat jako takové. No a teď jde o to, že v jisté české tradici, která pro mě vyústila v Rádlovi, je, že věci se mohou ukázat tím, čím jsou, teprve ve světle pravdy. Že ta pravda rozhoduje o tom, co je skutečné a neskutečné, a nikoliv ty věci o tom, co je pravda a co není pravda. No a která to je pravda? My tu pravdu nemůžeme pochopit jako něco, co je mezi ostatními skutečnostmi. To je něco jiného.

A protože ostatní skutečnosti tradičně se považovaly, zejména potom v novověku, za něco, co má charakter předmětu, tak bylo potřeba říct, že pravda ten charakter předmětu nemá. Pravda není předmět, pravda není věc, ale rozhoduje o tom, co jsou předměty, rozhoduje o tom, co jsou věci.

Jiný hlas: Vy jste, pane Hejdánku, v letech totality byl jedním z nejvýraznějších reprezentantů fenoménu, jemuž se říkalo bytová univerzita. Od roku 1990 jste konečně měl možnost učit na filosofické fakultě a poté i na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy. Jaký v tom byl rozdíl, myslím mezi bytovou univerzitou a normální vysokou školou, byť předpokládám, že v těch devadesátých nebo na začátku devadesátých let ještě úplně normální nebyla?

Hejdánek: Já jsem od začátku protestoval proti tomu, aby se o těch bytových seminářích říkalo, že to je

univerzita, ať už paralelní nebo Patočkova, nebo jak se všelijak přejmenovávala. Prostě samozřejmě to nejde srovnávat. Ty domácí semináře byly charakterizovány tím, že tam chodili lidé dobrovolně a že věděli, že za to nedostanou žádné známky, žádné vysvědčení.

Na druhé straně musím říct, že jenom výjimečně se najdou lidé mladí na dnešních vysokých školách, tedy speciálně studenti filosofie, kteří by byli tak zapálení, takový zájem o tu filosofii. Oni stále myslí na to – možná ne úplně od začátku, ale pak – jak získají ty kredity, jak projdou při nějakých zkouškách a tak dále. Je to pro ně taková technická záležitost.

A pro ty kantory to je taky technická záležitost. Oni musejí plnit spoustu takových norem, kritérií, oni musejí vykazovat nějaké své činnosti a tak dále. A to jim dá takovou práci, že někdy na ty činnosti mají o to méně času. Musejí vykazovat, jak vědecky pracují, jak publikují a tak dále. V podstatě na vysoké škole vlastně by nemělo jít o to, jak kdo publikuje, nýbrž jaký je pedagog. Na druhé straně ale proto je vysoká škola, že ten kantor má přednášet o tom, co právě badatelsky zkoumá.

Takže ono to je takový problém. Byla to tenkrát krása. Já jsem se ohromně připravil na ty přednášky a zároveň tedy jsem viděl, že je to velké plus, když lidé dělají něco, co nemusí.

Jiný hlas: No a nemáte tedy, pane profesore, pocit, že právě to učení v těch bytových seminářích, které se zcela obcházel bez toho byrokratického balastu, jak jste ho teď popsal, a hlavně tam přicházeli jenom skuteční zájemci, nebo v drtivé většině skuteční zájemci o věc, že to vlastně pro věc učení bylo daleko lepší než ta formalizovaná vysoká škola?

Hejdánek: No, ono to má také druhou stránku. Když někdo přijde a je pln nadšení a zájmu, no tak vy můžete zjistit, že nemá talent. Zase ta vysoká škola má ohromnou možnost vybírat. Bohužel naše vysoké školy to dělají velmi málo. Já vím ze zkušenosti, ale i ze svých zkušeností studentských, že spousta kantorů má zájem na to, aby ti studenti nebyli moc chytrí. Je to taková zvláštní – já jsem tomu za komunismu říkal, že to je spiknutí neschopných. Nikoli úplně neschopných, ale takových těch méně schopných, kteří si drží ty své kapustičky, aby tam ti druzí šnečkové nemohli.

A oni když mají mimořádně talentovaného studenta, a takřka geniálního, tak oni se leknu. To je bohužel na těch zejména těch malých univerzitách běžné. Málokde jsou rozumní lidé, kteří se nebojí tam přijmout někoho, kdo je špičkový nebo skoro špičkový. Protože jak vznikaly naše univerzity, malé univerzity? No, tam bylo málo lidí, kteří byli na té úrovni. No a oni chtějí dožít do té penze.

To bohužel, my jsme udělali takovou ráznou akci. Nejdřív začal pan prezident, který to slíbil, vedle sebe v Opavě, v Ostravě třeba, a nikoho se neptal. A pak to přímo masově schvalovali v parlamentě. A máme teď univerzit jako západní země, někde i na procenta víc. Jenomže to bude trvat dvě tři generace, než to bude na příslušné úrovni. Ovšem v Americe je to taky tak, že v Americe jsou některé elitní univerzity a jiné jsou takové ty okrajové, nedůležité, nikde, ovšem tam o tom vědí. Kdežto u nás pořád ten titul je to rozhodující.

Jiný hlas: Otázka skoro na závěr. Na tom konci roku 89 jsme všichni měli nějaká konkrétní očekávání, jež, jak jsme se bláhově domnívali, měla naplnit už nejbližší budoucnost. Teď jsme skoro o dvacet let moudřejší a můžeme bilancovat, což přinejmenším bezděčně asi činíváme. Jaká očekávání se naplnila Ladislavu Hejdánkovi a jaká naopak ne?

Hejdánek: Musím říct, že já jsem svá očekávání všechna opustil. Já jsem na vysoké škole onemocněl *encefalitidou* a měl jsem dojem, že to je konec filosofie. Pak po únoru se ukázalo, že to vůbec – i kdybych onemocněl, tak že bych také nemohl. Já byl drzý dost, že jsem jednomu brněnskému univerzitnímu profesorovi, který se mě ptal: „A proč chcete na tu filosofii z té matematiky?“ – to si zařídili rodiče, aby mi domluvil – „Co budete dělat s tou filosofií?“ Já jsem říkal: „No, já zůstanu na vysoké škole.“ No a on to pak říkal: „On má nepřiměřené sebevědomí.“

Já jsem tohle všechno opustil. Já jsem myslel, že to všechno skončilo. Takže pro mě to je vlastně obrovská věc. Já jsem nikdy nečekal, že se na tu vysokou dostanu opět. A na druhou stranu bylo to strašlivé zklamání, že vlastně ta sláva se nekonala. Že ty univerzity vlastně si dodnes neudělaly pořádně pořádek. Že v akademii třeba to takovéto prověřování bylo silnější, bylo takové důslednější, i když taky ne moc. Na

těch vysokých školách zůstalo spousta lidí, kteří tam všichni byli už předtím, jak to je ten slavný vtip. Prostě celá ta situace politická a tak dále. Já jsem všem říkal: „Nemějte příliš velké naděje.“ To bude trvat nejméně dvě generace, než se to normalizuje po padesáti, respektive šedesáti letech devastace kulturní a jiné. Nemůžeme očekávat zázraky. A přesto ta hrůza byla daleko větší, než jsem sám byl připraven. Je to tak, že člověk vždycky musí mít velká očekávání. Kdo nemá, tak nic neudělá pořádně. A na druhé straně vždycky musí být připraven na to, že to dopadne jinak, než si představuje. To očekávání nesmí být příliš malování si jakési ideální situace. Vždycky to je jinak.

Jiný hlas: To byl Ladislav Hejdánek, filosof, vysokoškolský učitel. Pane Hejdánku, já myslím, že i za naše posluchače bych vám ještě dodatečně rád popřál k tomu kulatému výročí, ale hlavně bych vám rád popřál hodně zdaru do další práce. Na shledanou.

Hejdánek: Na shledanou, děkuju pěkně, ale ono to velké výročí, víte, to je spíš věc na soustrast.

Jiný hlas: Dnešní rozhovor *Studia Stop* s filosofem Ladislavem Hejdánkem za technické spolupráce Jitky Procházkové a režijního dohledu Davida Šnajdra připravil Libor Dvořák.